

1849—1949

Száz éve halt meg Vasvári Pál

Száz esztendeje, hogy *Vasvári Pál* a szabadságért és Magyarország demokratikus átalakulásáért. *Nyírvasvári* görög katolikus papjának lángeszű fia, *Fejér Pál* — 1846-ban még e néven jelent meg *Végszó* címmel az egyetemen tanárának a történetíró *Horváth István*nak sírjánál mondott beszéde. — *Cabet*, *Michelet* és *Robespierre* életművét tanulmányozta és történetírónak készült. Szemét azonban Párisra vetette és mint az ifjúság vezére, majd *Teleki Blanka* újrendszerű leányiskolájának magyar nyelv- és történelem tanára, máris az új nemzedék bálványá. *Leövey Klára*, aki utóbb *Teleki Blankával* Kufsteinban raboskodott, író és tanártársa 1848-ban Barabással köre rajzoltatta arcképét. *Michelet*-ről az *Életképekben*, más történelmi tárgyú cikkei a *Honderűben*, *Pesti Divatlapban* és a *Társalkodóban* számyra kapták nevét (szépfőíró álneve: *Sali Bánk*), megnyerte a Kisfaludy-Társaság 15 aranyos pályadíját a költő *Zrinyiről* írt művével. 1847 óta már *Vasvári* néven szerepel, *Petőfinek* és a *Pilvax-kávéház* fiatal íróinak barátja.

A történetbölcslelettől a történelmi cselekvésekig

A főváros 1926-ban — születésének századik évfordulóján — a *Vasvári Pál* Kör kezdesére, részben gyűjtésből, bronz arc-élével ékített márványtáblával jelölte meg a Nemzeti Múzeum lépcsőzetének azt a helyét, ahonnan március 15-én szókokolt. Az alkalmi megemlékezések e szereplését és hősi halálát ünnepezték — akkor és több ízben a felszabadulás előtt e sorok frója hívta fel a figyelmet arra cikkeiben, hogy *Vasvári Pál* és történelmi szerepe nemcsak a legendás nap vezérségéhez fűződik és emlékeztetett elfeledett irodalmi munkásságára. *Közíró volt és történetbölcselő, a forradalomnak pedig egyik tevékeny republikánus irányítója.* *Petőfivel* együtt a francia forradalom eszméinek rajongója, aki tisztán látta, hogy nemcsak a megszeppent bécsi udvar, hanem az első 48-as kormány több tagja és az országgyűlés nagyobb része is féket akar vetni a forradalom száguldó vihar-szekerének kerekébe.

A forradalom előestéjén az Uri- és a Zsibárus-utca sarkán levő Ellenzéki Körben *Vasvári* volt az első szókok és gyűjtő beszédében sürgette, hogy a 12 pontot — amelyet *Irinyi József* aztán felolvasott — vigyék az országgyűlés vagy a király elé. Az elődázó határozat után a *Pilvax*-ban így szókokolt: „... a vak buzgalom a mi zászlónkat 1590 óta csak Űrnapkor hordozta végig a város utcáin. *Barátaim, most lesz az utolsó Űrnap: és fog történni az Űr színének átváltozása.*” *Petőfivel* és néhány társával együtt ő robbantotta ki másnap a sajtófelszabadító márciusi forradalmat. Beszédet mondott a múzeumi lépcsőről és a *Heckenast-nyomda* előtt és e napokban ő a „*hivatalos*” népszerűen *Közértelem* címmel *Kossuth*hoz hasonlítják. Bevásárolták a közcsendű bizottmányba és a március 18-án *Pozsonyba* ment petíciós küldöttségbe *Pozsonyban* így köszöntötte *Széchenyi Istvánt*: „*Bonjour citoyen Széchenyi!*” — „*Bonjour sansculotte Vasvári!*” — felelt a forradalmi üdvözlésre a gróf. *Petőfivel* és *Jókaival* együtt népgyűlést hívott egybe a választási cenzus ügyében. Március 29-i szókoklatában így jellemezte a bécsi politikát: „*Az adott szó ámitás volt, csalás.* (A történelem igazolta *Vasvárit!*) *A bécsi politika 300 év óta e két bűnös szón sarkallék.*” Április 19-én az érkező kormányt fogadó pesti nép ünnepi szókoka.

— A budapesti nép nevében jelentem meg önök üdvözlétére. Nem kaszt, nem párt, nem felekezeti bizott meg e feladattal, hanem az a nép, amely 160.000 szabad honpolgárból áll — így kezdte szókoklatát és végezte e szavakkal: „*Ti egy újászületett, egy hatalmas nemzet előtt fogtok számolni eljárástokról s ezért a haza szent ügyét figyelmetekbe ajánljuk.*”

Vasvári pályázott az egyetem történelmi székére, de nem nevezték ki. Korábbi cikkei alapján megindította a *Történelmi Névtár* című életrajz-sorozatát, de csak a *történetbölcsleleti értekezéseit* tartalmazó első füzet jelent meg belőle. A francia forradalom történetének megírására készült, de elragadták a magyar forradalom eseményei. Keserűséggel látta, hogy a bécsi udvar túlteszi magát az április 11-én szentesített törvényeken és fellázítja a törvényes kormány ellen a nemzetiségeket. Feleletül *Nyári Pálnak* megírja az *Életképekben* (VI. 4.) *kortörténelmi érdekességű* cikkét *A márciusi ifjúság-ról* „... *Zavargás és rendtörésről* vádolnak bennünket. Amint magasztalják a márciusi napokat, úgy kárhoztatják a pestieknek

minden utóbbi lépéseit” — kezdi cikkét, mely ismerteti a pesti forradalmat és a vádakat, melyek ellen *Vasvári* megvédi az ifjúságot. „A középponti ifjúság egyetlen egy hibát követett el. *Tovább akart menni a tények mezején, mint amennyire nemzetünk el volt készülve...*” A köztársasági párt helyzetét *Dugonics Titusz*hoz hasonlítja, akit senki sem követett cselekedetében. Az ifjúság kezéből kicsavarták a fegyvert, forradalmi irányító szerepében megátolták, pedig márciusban ő izgatta fel „halálos nyugalomból a népet, hogy akarjon és követeljen...” — „*Ha mi barátaink, honfitársainktól nem akarunk ébresztő szót hallani; majd füleinkbe döngi az ellenség. De akkor már talán késő lesz.*” Ebben is igazolták *Vasvárit* a robbanó események.

Irányszemlé c. tanulmányában írja: „... A tekintély korszaka csak addig tart, míg a felvilágosultság el nem érkezik...” és hangsúlyozza, hogy a népek életének célja nem bámulatos tények véghezvitele, hanem a boldogság. A tekintély korszaka tehát az állam végcélja nem lehet. Ez a nemzetélet gyermekora. *Juliusban* jelent meg *Irányszemlé az első francia forradalomról* című tanulmányosorozata. Ebben azt vizsgálja, hogy mi robbantotta ki a nagy forradalmat, melynek „égi háborúja megtisztította az eszmék levegőjét, kiderítette a népek látóhatárát, villámaival sújtja a nép zsarnokait.”

A szabadság vörös lobogója alatt a halálba...

Nyugtalanul érzi, hogy a *forradalom vivmányait meg kell védeni a külső és belső ellenség ellen egyaránt.* A nemzet-örtség szervezése után *Kossuth* mellett a pénzügyminisztériumban titkár, majd a horvát betörés idején *Kossuth* polgári futárja. 1849 elején azonban már nincs nyugta. A kormány engedélyével *szabadcsapatot szervez és Debrecenben Jókait* is tisztikarába hívja, hogy visszatérítse a radikális irányhoz.

— *Ott találod köztünk a pilvaxi, a népgyűlési lelkes fiúkat mind...*

Vasvári, mint katona, nem sokáig vezérekedett. A fellázított románok ellen küldték. Május 2-án érkezett *Bánfi-hunyadra*, beteg. A kormány április hóban *Drágos János belényesi* képviselőt megbízta, hogy kössön békét *Janku Avrammal*. Fegyverszünetben egyeztek meg és *Kossuth* hozzájárult ehhez. *Hatvani Imre* örnagy azonban május 5-én, amikor *Drágos* ismét tárgyalta, megtámadta a móc csapatokat. *Janku* ebben árulást, törbeccsalást látott. *Drágost* felkoncolták, *Hatvani* csapatait pedig szétszórták. *Abrudbánya* 2.000 magyar lakosát és mintegy 1200 szabaságharcost lekasaboltták. *Hatvani* csak 2—300 emberével menekült meg.

A román fölkelés újra fellángolt. *Vasvári* pedig nem kapta meg a *fegyverszüneti parancsot*. *Rákóczi-zászlóalj*át, *sziklák mögé rejtőzve, bekerítették és rajtaütöttek.* *Vasvári* vörös zászlós sátorából kirohanna, rohamot vezényelt, de kilőték alóla a lovát. Ujra lóra kapott, de kezitusa közben *golyó fúródott mellébe és Tógyer Gavrilla fölkelő ekkor dárdával átszúrta testét.*

Tamás Ernő